

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Τον σπόρο της Εθνεγερσίας έσπειρε ο Εθναπόστολος Ρήγας ο Βελεστινλής καταγόμενος από το Περιβόλι της Μακεδονικής Πίνδου. Τα έργα του τύπωσαν στη Βιέννη οι αδελφοί Πούλιου από τη Σιάτιστα. Μαζί του εκτελέστηκαν το 1798 οι Καστοριανοί αδελφοί Ιωάννης και Παναγιώτης Εμμανουήλ και ο Σιατιστινός Θεοχάρης Τουρούντζιας. Τον σπόρο του καλλιέργησε η Φιλική Εταιρεία. Το 1820 τέσσερις κορυφαίοι Φιλικοί είναι Μακεδόνες. Αρχές 1820 συναντώνται στο Βουκουρέστι και προετοιμάζουν τον ξεσηκωμό ο Παπαφλέσσας και οι Μακεδόνες Γεωργάκης Ολύμπιος, Γιάννης Φαρμάκης και Χριστόφορος Περραιβός εκπρόσωπος του Αλεξάνδρου Υψηλάντη. Το σχέδιο προέβλεπε γενική εξέγερση στις Παρίστριες Ηγεμονίες, στη Σερβία, μέσα στην Κωνσταντινούπολη και από τη Μακεδονία μέχρι την Πελοπόννησο, την Κρήτη και όλο το Αιγαίο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι την 17η Μαρτίου 1821 υψώνουν τη σημαία της Επανάστασης πρώτοι ο πρίγκιψ Αλέξανδρος Υψηλάντης στο Ιάσιο της Μολδαβίας και οι Μανιάτες στην Αρεόπολη. Την 23^η Μαρτίου οι Μανιάτες εισέρχονται ελευθερωτές στην Καλαμάτα και την ίδια μέρα επαναστατεί το Άγιον Όρος με αρχιστράτηγο τον Φιλικό Εμμανουήλ Παπά. Χίλιοι καλόγεροι παίρνουν τα όπλα.

Η εξέγερση στις Ηγεμονίες απέτυχε. Τον Ιούνιο 1821 ο Ιερός Λόχος πέφτει στο Δραγασάνι και ο Υψηλάντης καταφεύγει στην Αυστρία όπου φυλακίζεται. Αλλά οι Μακεδόνες του συνεχίζουν τον Αγώνα. Ο Γεωργάκης Ολύμπιος και ο Γιάννης Φαρμάκης πολιορκούνται στη Μονή του Σέκου τον Σεπτέμβριο 1821. Μετά από επική αντίσταση ο Γεωργάκης βάζει φωτιά στην πυριτιδαποθήκη και γίνεται Ολοκαύτωμα μαζί με εκατοντάδες εισβολείς. Ο Γιάννης Φαρμάκης συλλαμβάνεται με μπαμπεσιά και αποστέλλεται στην Κωνσταντινούπολη όπου τον γδέρνουν ζωντανό δημόσια.

Η Μακεδονία, όμως, μάχεται και θυσιάζεται. Είναι μοναδικός διάδρομος των Οθωμανών από τη Μικρά Ασία προς τη Ρούμελη και τον Μοριά διότι τα ελληνικά καράβια απέκλεισαν το Αιγαίο. Ο Σουλτάνος Μαχμούτ εξακόντισε δύο στρατιές αλλεπάλληλα υπό τον Χατζή Μπαϊράμ πασά τον Μάιο 1821 και τον Μεχμέτ Εμίν πασά τον Νοέμβριο 1821. Ταυτόχρονα ως Χαλίφης των Πιστών του Αλλάχ κήρυξε Τζιχάντ. Οι Μακεδόνες ανέκοψαν τις δύο στρατιές έως το 1823 αλλά πλήρωσαν βαρύτατο τίμημα στο βωμό του Γένους. Εκατόν είκοσι πόλεις και χωριά αφανίσθηκαν, οι άνδρες σφαγιάσθηκαν και μυριάδες γυναικόπαιδα πουλήθηκαν στα σκλαβοπάζαρα. Τρεις χιλιάδες σφαγιάστηκαν στη Θεσσαλονίκη.

Ενδεικτικά στις 21 Ιουλίου 1821 ο Χατζή Μπαϊράμ πασάς αναφέρει¹:

«Επέδραμον μετά του γενναίου στρατού μου κατά των περιοχών Καλαμαριάς, Παζαρούδας, Σιδηρόπορτας, Πολυγύρου, Κασσάνδρας, Κίτρους και Κατερίνης ένθα καταπολεμήσας τους απίστους τούτους, εξόντωσα και απήλειψα από προσώπου γης 42 πόλεις και χωριά αυτών. Αυτούς μεν τους ιδίους διεπέρασα εν στόματι ρομφαίας, τας γυναίκας και τα τέκνα των εξηνδρηπόδις, τα υπάρχοντά των διένειμα μεταξύ των πιστών νικητών, τας εστίας δε αυτών παρέδωσα εις το πυρ και την τέφραν ώστε ούτε φωνή αλέκτορος να ακούηται πλέον εις αυτάς».

Την συνεισφορά των Μακεδόνων στον Αγώνα συμπυκνώνει ο αρχιστράτηγος Εμμανουήλ Παππός. Ο ίδιος πεθαίνει στο καράβι προς την Ύδρα. Θυσιάζονται οι έξη από τους επτά γιούς του. Ο Αλέξανδρος στο Μεσολόγγι με τον Μάρκο Μπότσαρη. Ο Νικόλαος στο Φάληρο με τον Γ. Καραϊσκάκη. Ο Ιωάννης στο Μανιάκι με τον Παπαφλέσσα. Ο Γεώργιος στην Λαμία. Ο Δημήτριος στο Νεόκαστρο και ο Αθανάσιος στην Χαλκίδα. Ο μικρότερος Αναστάσης κατέρχεται από τη Βιέννη. Πληρώνει το τυπογραφείο και τα σχολεία στην Αθήνα. Υπερασπίζεται το πολιορκημένο Μεσολόγγι. Γέρος πάμπτωχος πεθαίνει στην Πάτρα.

¹ Ι. Κ. Βασδραβέλλης, *Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, Αρχείον Βεροίας, Αρχείον Μονής Βλατάδων*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1954 και 1955.

Από τα μέσα του 1822 περισσότεροι από 3.000 τουλάχιστον Μακεδόνες κατήλθαν στην Νότιο Ελλάδα και πολέμησαν μέχρι τέλους στην Πελοπόννησο, στην Στερεά, στο Μεσολόγγι, στο Τρίκερι της Μαγνησίας στην Εύβοια, και στα Ψαρά, ακόμη και στην Κρήτη. Καπετάνιοι τους ο απαράμιλλος γέρο Καρατάσιος, ο Αγγελής Γάτσος, ο Διαμαντής Νικολάου και άλλοι. Ο Χρ. Βυζάντιος τους εξαιρεί:²

«Οι άνδρες αυτοί υπήρξαν εξαιρετικοί πατριώται, αφιλοκερδείς, καρτερικοί εις τας κακουχίας και στερήσεις, ανδρείοι εν πολέμω και ευπειθέστατοι. Ήλθον εις την Ελλάδα δια να υπηρετήσουν την Πατρίδα, μη έχοντες ενταύθα οικείους ή γνωρίμους».

Το καλοκαίρι 1822, οι Μακεδόνες με τον Καρατάσιο, τον Διαμαντή και τον Γάτσο παρατάχθηκαν με τους Μοραΐτες υπό τον Θεοδωράκη Κολοκοτρώνη και συνέτριψαν τον Δράμαλη Μαχμούτ πασά στα Δερβενάκια και στα Βασιλικά, όπου κρίθηκε η τύχη της Πελοποννήσου. Ο Γενναίος Κολοκοτρώνης τους μνημονεύει στα *Απομνημονεύματα* του (σ. 79) και ο Φωτάκος Χρυσανθόπουλος, υπασπιστής του Γέρου του Μοριά, γράφει:³

«Ο περίφημος καπετάνιος Γάτσος, ων εις τα όπλα εκ γενετής και σύντροφος αχώριστος του Ολυμπίου, και οι στρατιώται του Μακεδόνες επολέμησαν εις τα Βασιλικά και τα Δερβενάκια γενναίως και οι Πελοποννήσιοι ευχαριστήθησαν πολύ, διότι είδαν άνδρας, έχοντας ζήλον και εθνικισμόν μέγαν».

Κατά την καταστροφή του Ψαρών το 1823 το ηρωικό νησί υπερασπίζονταν 1.200 Μακεδόνες, οχυρωμένοι ψηλά στο κάστρο. Όταν η θαλασσινή άμυνα έσπασε, οι Μακεδόνες αντέταξαν άμυνα μέχρις εσχάτων και, τελικά, έβαλαν φωτιά στην πυριτιδαποθήκη και τινάχθησαν μαζί με τους εχθρούς. Ο ναύαρχος Σαχτούρης τους αναφέρει με θαυμασμό: *«Αποφάσισαν ν' αφήσουν τους Τούρκους να έμβουν μέσα και τότε βάζοντες φωτιά εις ταις μίναις και εσκεπάσθησαν υπέρ τας 4 χιλιάδας Τούρκοι, καθώς και οι ίδιοι με τας γυναίκας και τα παιδιά τους».*

Στο Τρίκερι ο Γάτσος και ο Καρατάσιος με 2.000 μόνον άνδρες το 1822 απέκρουσαν επί τέσσερις συνεχείς ημέρες τους 10.000 άνδρες του Σελήχ πασά. Το έπος τους περιέγραψε ο οπλαρχηγός Γ. Βελέντζας στην εφημερίδα «Φιλόπατρις» της 29ης Μαρτίου 1857:⁴ Το 1825 ο εμφύλιος πόλεμος μαίνεται στον Μοριά, όπου αποβιβάζεται ο Ιμπραήμ πασάς. Ο Καρατάσιος, ολομόναχος με 200 μονάχα Μακεδόνες, κατεβαίνει στον Σχοινόλακκο της Μεσσηνίας και ατρόμητος αντιπαρατάσσεται στον Ιμπραήμ. Στις 18 Μαΐου 1825 εξορμούν κατά των Μακεδόνων 3.000 λογχοφόροι του τακτικού με Γάλλους αξιωματικούς, 1.000 άτακτοι και 700 Μαμελούκοι ιππείς. Ο Καρατάσιος τους αποκρούει πολεμώντας όρθιος, όπως πάντοτε, με το σπαθί στο χέρι. Κοντά του σπεύδουν ο Αγγελής Γάτσος, ο Χατζηχρήστος και οι Μοραΐτες Γιατράκος και Παπατσιώρης. Ο Κων. Παπαρρηγόπουλος, ο κορυφαίος των Ελλήνων ιστορικών, σημειώνει:⁵ *«Οι νικηφόροι Μακεδόνες έπεμψαν εις Τρίπολιν, ως απαρχήν του νέου είδους του πολέμου, 109 λογχοφόρα όπλα. Μολονότι ουδεμίαν επικουρίαν έλαβον αλλ' όμως δια την ατρόμητον ανδρείαν και μάλιστα δια την επιτηδειότητα του αρχηγού κατώρθωσαν να κατισχύσων.»* Και ο Κανέλλος Δεληγιάννης προσθέτει:⁶ *«Είναι ομολογημένον ότι εξ όλων των Ρουμελιωτών οπλαρχηγών μόνον ο Καρατάσιος επολέμησεν ατρομήτως με τον Αιγύπτιον σατράπην και έδειξεν στρατιωτικόν χαρακτήρα. Και ουδείς άλλος».*

Ο Ιμπραήμ περνάει το «Αυλάκι» και πολιορκεί το Μεσολόγγι. Ανάμεσα στους Ελεύθερους Πολιορκημένους βρίσκονται εκατοντάδες Μακεδόνες πολεμιστές. Ο αρματολός των Γρεβενών Γιαννούλας Ζιάκας οδηγεί 300 ορεσιβίους πολεμιστές από τα βλαχοχώρια της Πίνδου έως το Βίτσι και τη Νέβεσκα. Στην Έξοδο σώζονται λίγα παλικάρια από τη Σαμαρίνα. Τα υμνεί το Δημοτικό Τραγούδι: *«Παιδιά της Σαμαρίνας, ωρέ παιδιά καημένα, κι ας είστε λερωμένα».* Το

2. Χρ. Βυζαντίου, *Ιστορία των κατά την ελληνικήν επανάστασιν εκστρατειών και μαχών*, σ. 25.

3. Φωτάκου, *Βίοι Πελοποννησίων ανδρών*, Αθήναι 1888, σ. 193.

4. Γιάννης Βλαχογιάννης, *Ιστορική Ανθολογία*, Αθήναι 1927, σ. 58.

5. Κων. Παπαρρηγόπουλου, *Βιογραφία Γ. Καραϊσκάκη*, Αθήναι 1867, σ. 34.

6. Κανέλλου Δεληγιάννη, *Απομνημονεύματα*, τ. Β', σ. 238-239.

μπαρούτι και το αίμα λέρωσε τις λευκές φουστάνες τους. Το Βλαχόπουλο ψυχορραγεί και τα παρακαλεί: «Σαν πάτε πίσω στα βουνά, ψηλά στη Σαμαρίνα, τουφέκια να μη ρίξετε, τραγούδια να μη πείτε, ωρέ παιδιά καημένα, κι ας είστε λερωμένα. Κι αν σας ρωτήσει η μάνα μου, η δόλια η αδελφή μου, μη πείτε πως σκοτώθηκα, μόν' πείτε πως παντρεύτηκα στα έρημα τα ξένα, παιδιά της Σαμαρίνας, ωρέ παιδιά καημένα, κι ας είστε λερωμένα».

Την Ηρωϊκή Έξοδο καταγράφει ζωντανή συνταρακτικά και επί πλέον αυθεντικά, ο αυτόπτης μάρτυρας Νικόλαος Κασομούλης, από το Πισοδέρι.⁷ «Εις την φωτιάν αυτήν, έως να φθάσωμεν εις το τέρμα, ενθυμήθη την Παναγίαν και είπα: «Παναγία μου, φύλαξε μας». Ενώ ημείς ωρμούσαμεν, από οπισθέν μας τα βόλια έπιπτον ωσάν χάλαζα. Εστρέψαμεν τα πρόσωπά μας προς το Μισολόγγι και εσιωπήσαμεν όλοι. Ήτον μακράν εισέτι και το αμυδρόν φως της Σελήνης δεν έφθανεν να φωτίση ώστε να τους ιδούμεν. Εκείνην την στιγμήν, ακούγομεν την πυριτοθήκην του Καψάλη ανάπτουσαν και υψωμένην εις τον αέραν ώστε φωτίσασα την πεδιάδα».

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου οι Μακεδόνες αντεπιτίθενται στην Αταλάντη με τον Γάτσο και ξανά στο Τρίκερι με τον Καρατάσιο όλο τον Νοέμβριο του 1827. Στο μεταξύ 250 Μακεδόνες με τον Τόλιο Λάζο, γόνου των περιωνύμων αρματολών του Ολύμπου, αποβιβάζονται με τον Καλλέργη στην Κρήτη να στηρίξουν τον αγώνα της. Στην φονική μάχη του Πέτα έλαβαν μέρος οι Μακεδόνες με τον Καρατάσιο και μόνοι αυτοί παρέμειναν αήττητοι. Παράλληλα, την περίοδο 1824-1827 άλλοι Μακεδόνες αρματολοί αρματώνουν μικρά πειρατικά καράβια και από την Σκιάθο και την Σκόπελο οργώνουν τον Θερμαϊκό, κουρσεύουν γαλλικά καράβια, αποβιβάζονται στην Κασσάνδρα και χτυπούν την ίδια την Θεσσαλονίκη.

Όταν ο Αγώνας λήγει, οι Μακεδόνες αρχηγοί σε κοινή αναφορά τους προς το Εκτελεστικό υπογραμμίζουν ότι χρέος της Ελλάδος είναι να απελευθερώσει την Μακεδονία. Και έτσι θα γίνει αργότερα. Την ιστορική εντολή εκτελούν παληκάρια από τον Μοριά, την Κρήτη, τη Ρούμελη και τα νησιά . Στον Μακεδονικό Αγώνα το 1904-1908 σώζουν τη Μακεδονία και στους Βαλκανικούς Πολέμους το 1912-1913 την απελευθερώνουν. Αυτόν το Ιερό Δεσμό τήρησαν οι αδελφοί Έλληνες χιλιάδες χρόνια. Χρέος μας είναι να τον τηρήσουμε και να τον παραδώσουμε ανέγγιχτο.

N. I. Μέρτζος

---

⁷ Νικολάου Κ. Κασομούλη, Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων, Εισαγωγή και Σημειώσεις υπό Γιάννη Βλαχογιάννη, τόμος 2, Χορηγεία Παγκείου Επιτροπής, Αθήνα 1940.